
Bærekraftig utvikling i Blindleia – Planpraksis, premisser og perspektiver

Mikaela Vasstrøm
Hans Kjetil Lysgård

Prosjektrapport

nr. 3/2018

Tittel	Utfordringer og
Forfattere	Mikaela Vasstrøm, Hans Kjetil Lysgård,
Rapport	Prosjektrapport nr. 3/2018
ISSN-nummer	0808-5544
Trykkeri	Kai Hansen, 4626 Kristiansand

Bestillingsinformasjon

Utgiver	Agderforskning Gimlemoen 19 N-4630 Kristiansand
Telefon	48 01 05 20
Telefaks	38 14 22 01
E-post	post@agderforskning.no
Hjemmeside	http://www.agderforskning.no

Forord

Dette prosjektet er et forprosjekt finansiert av RFF-Agder som kom i stand etter et initiativ fra Trond Are Gjone i Lillesand vekst. Han tok kontakt med Agderforskning ut fra en tanke om et behov for å tenke mer strukturert omkring utvikling av et av Norges mest profilerte hytte- og fritidsområder – selve symbolet for sommer, sol og Sørland – Blindleia. Vi vil takke alle involverte i prosessen, både kommunens politikere, kommuneadministrasjonen og lokalbefolkningen som har stilt opp på intervjuer og seminarer med meninger, engasjement og stolthet over det flotte og unike landskapsområdet som Blindleia er. Vi håper og tror at dette forprosjektet både skal være en start på en videre utviklingsprosess av området, men kanskje også en start på nye forskningsinitiativ i samarbeid mellom oss forskere og aktører i Lillesand.

Prosjektleder
Hans Kjetil Lysgård
Kristiansand, 29.05.18

Innholdsfortegnelse

FORORD.....	1
INNHOLDSFORTEGNELSE.....	2
1 INNLEDNING.....	3
Bærekraft og planlegging.....	3
Prosjektformål.....	6
2 KONSEPTUELT RAMMEVERK.....	6
Verdier	8
Styringsroller og plantyper.....	9
3 PROSJEKT PROSESS OG FUNN	11
Fase 1: Verdier og utfordringer.....	13
Fase 2: Dialogseminar.....	17
4 VEIEN VIDERE	22
REFERANSER	25
FOU-INFORMASJON	26

1 Innledning

Denne rapporten oppsummerer bakgrunn, prosess og funn fra forprosjektet «Bærekraftig utvikling i Blindleia – Planpraksis, premisser og perspektiver» finansiert av RFF Agder.

Det er et økende press på attraktive landskapsområder i Norge fra ulike aktører. Verdifulle landskapsområder og kulturmiljøer møter behov for verdiskaping i bred forstand, med omstilling til ny næringsaktivitet, moderne krav til bomiljøer og utvikling av turistdestinasjoner. Samtidig ser vi et økende fokus på å ta vare på miljøet og forvalte naturressurser på en bærekraftig måte. Blindleia er et landskapsområde med både lokal og nasjonal interesse og verdi. I tillegg eksemplifiserer området lignende fremvoksende problemstillinger langs hele Agderkysten og en rekke andre steder over hele landet.

Blindleia i Lillesand kommune er et av Norges mest kjente og dyreste hytteområder med en aktiv sommersesong. Eiendomsprisene i området er høye og resulterer i et landskap preget av høystatus fritidsboliger tilgjengelig for relativt få. Dette legger press på miljø og arealbruk, lokalsamfunnskvaliteter og boforhold og påvirker dermed premissene og mulighetene for å utvikle næringsaktivitet i området og ivareta områdets miljøkvaliteter.

Det eksisterer i dag ingen helhetlig plan for området, men det er uttrykt et behov for å utvikle en plan for bærekraftig utvikling av landskapsområdet Blindleia med tilhørende økonomiske, sosio-kulturelle og miljømessige verdier både fra offentlige aktører og andre interesseaktører i området. Denne utfordringen deler Blindleia med en rekke tilsvarende landskapsområder omkring i Norge.

Alle bilder som står utover i rapporten er hentet fra presentasjoner laget til ulike arrangementer i forprosjektet. Bildene bidrar til å oppsummere, strukturere og tydeliggjøre innholdet i og utviklingen av prosjektet.

Bærekraft og planlegging

Bærekraft er ikke et objektivt eller absolutt begrep som kan operasjonaliseres eller «implementeres» gjennom gitte fysiske lover eller enkle tekniske løsninger (Frank & Marsden, 2016). Bærekraft har heller ikke noen universelle «blue-print» modeller som «virker» og som kan «iverksettes» på alle steder. Det gjør også at bærekraftbegrepet er omdiskutert og kritisert for å ikke ha et

tydelig innhold, noe som ikke gjør det lett omsettbart til praktisk politikkutforming (Meadowcraft, 2007; Nielsen, 2010). Utviklingen av en lokal, mer bærekraftig verdiskaping krever at det tas utgangspunkt i et gitt steds egenart, det vil si dets strukturelle forutsetninger, naturlige ressurser og sosiokulturelle forhold (Vasstrøm, 2014). Ideen om bærekraft må på den ene siden «situeres» - eller oversettes til stedets unike forhold og kvaliteter, og på den andre siden «skapes» gjennom å vurdere og diskutere hvordan lokal bruk og forvaltning av ressurser og verdier skal understøtte en økonomisk, økologisk og sosial bærekraftig samfunnsutvikling (Vasstrøm & Lysgård, 2015). Bærekraft har dermed både en politisk og en materiell (fysisk) dimensjon. På den ene siden krever det kunnskap og vurdering av verdier og interesser i forhold til konsekvenser for både miljø og samfunn – det politiske felt. Samtidig ligger det implisitt i disse vurderingene og avveielene at det må skje i forhold til en gitt virkelighet – det materielle feltet; altså de lokale ressursene og konteksten disse eksisterer i (Axelsson et.al., 2011). Dette prosjektet vil bidra til å forstå og avveie kunnskap, verdier og interesser i forhold til et gitt steds unike miljø- og samfunnsmessige utforming.

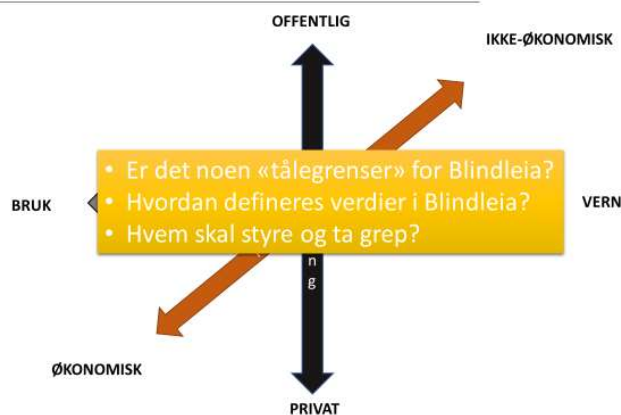

Spørsmålet om bærekraftig verdiskaping på et lokalt eller regionalt nivå handler om å avveie ulike interesser og verdier i forhold til hverandre (Counsell & Houghton, 2006; Cowell & Owens, 2006). Det krever en aksept av at det eksisterer ulike forståelser av hva som er viktige interesser og argumenter – og at dette dels kan generere konflikter, men også potensielt bidra til en mer helhetlig tilnærming. Bærekraftutfordringene blir derfor også ofte beskrevet som et «wicked challenge» eller en vrien utfordring (Termeer et al., 2015). Når

ideen om bærekraft drøftes på en strategisk planleggings- og utviklingsarena ligger det implisitt forhandling mellom ulike interesser og samtidig en utvikling av forståelser og kunnskap mellom ulike perspektiver og rasjonaliteter. Slike deltakende kommunikasjons- og forhandlingsprosesser er avgjørende for å legge til rette for nytenkning (Temenos & McCann, 2012).

Bærekraftbegrepet slik vi forstår det handler i bunn og grunn om å endre på de eksisterende utviklingstendenser i samfunnet i dag. Det handler altså om å adressere eksisterende utviklingstendenser – og diskutere mulige endringer av ressursforvaltning og bruk, økonomisk verdiskaping, og samtidig se dette i forhold til de regionale sosiale og kulturelle verdier og interesser (Frank & Marsden, 2016). Dermed bringes mange ulike forståelser av verdier i spill, og diskusjoner om for hvem disse verdiene skal være tilgjengelig.

Spenninger i spill

Det finnes få eksempler på planleggingspraksis for bærekraftig forvaltning av landskapsområder i Norge, og det er et økende behov for praksismodeller som ivaretar spenningsfeltet mellom næringsutvikling/reiseliv, bokvalitet og miljøforvaltning. Dette vil være relevant og nyttig for å styrke kvalitet, legitimitet og effektivitet i kommunal planlegging, både i det konkrete landskapsområdet Blindleia, men også i andre tilsvarende landskapsområder med tilsvarende problemstillinger.

Prosjektformål

Prosjektet «Bærekraftig utvikling i Blindleia – Planpraksis, premisser og perspektiver» har hatt følgende problemstilling og spørsmål:

Hvordan sikre en bærekraftig utvikling av kulturlandskapsområdet «Blindleia» i skjæringsfeltet mellom næringsutvikling, bokvaliteter og miljøkvalitet?

Denne problemstillingen krever dermed at vi både utforsker hva det er som legges av innhold i bærekraftbegrepet i blindleia og hvordan det er mulig og ønskelig å arbeide med denne problematikken fremover. Vi har derfor stilt følgende delspørsmål for å kunne belyse problemstillingen til ulike aktører i Lillesand kommune:

- Hvilke særegenheter, utfordringer og mulighet preger landskapsområdet Blindleia og hvilke aktører fremmer hvilke interesser?
- Hvilken type plan er det behov for og hvordan kan en planprosess organiseres for å sikre en demokratisk bærekraftig utvikling av området?

Prosjektet har hatt to hovedfaser. Første del har vært fokusert på innsamling av kunnskap med lokale aktører og fra litteratur på området. Andre del har fokusert på å skape en dialog mellom disse funnene og en bredere offentlighet gjennom et dialogseminar.

I det følgende vil vi først presentere det konseptuelle rammeverk vi har laget i første del av prosjektet. Deretter presenterer vi funn fra fokusgruppe intervju og dialogseminar. Til slutt peker vi på noen gjennomgående tendenser i materielt og konkretiserer mulige veier videre.

2 Konseptuelt rammeverk

En sentral avklaring som må gjøres som et utgangspunkt for denne forstudien er definisjonen av Blindleia som studieobjekt eller målområde for planlegging. Historisk sett er Blindleia definert som den indre seilingsleia for båttrafikk mellom Justøya og Ulvøysund markert med vardene. Dette er en avgrenset og «smal» definisjon som er oppfattet i området som den kartografisk «riktige» og «opprinnelige» definisjonen av Blindleia. Som del av prosessen de

siste tiårene med utbygging av fritidsboliger og endring i bruksmønster i retning av mer og mer opplevelsbasert aktivitet med fritidsbåter og andre former for rekreasjon, har Blindleia både endret funksjon, men også symbolsk betydning. Som del av dette har også oppfatningen av hva som er Blindleia endret seg også som geografisk størrelse og utbredelse. Blindleia blir nå ofte forstått som en bred steds- eller landskapsbetegnelse – et kulturlandskapsområde – som strekker seg fra Lillesand til Ulvøysund og inkluderer de tilhørende fjordene og øyene. Litt av grunnen til dette er selvsagt den sterke symbolske betydningen som Blindleia har som høystatusområde for fritidsboliger i nasjonal sammenheng, men i tillegg så kan dette også forklares med at grunnlaget for å definere Blindleia har endret karakter fra å i hovedsak handle om en transportled beskyttet fra vær og vind utaskjærs, til å nå i hovedsak handle om et område for fritid- og rekreasjon. Når vi drøfter betydningen av verdier knyttet til Blindleia er det viktig å ha disse to definisjonene som utgangspunkt, fordi de nok kan forklare hva slags kontekst de ulike verdiene kan forklares og forstås i.

Blindleia

Store norske leksikon → Geografi → Norge geografi → Aust-Agder → Lillesand

Blindleien (av blind, dvs. 'ikke synlig lei'), båtlei i Lillesand kommune, Aust-Agder, fra Lillesand tettsted og sørover. Leia går innenfor øyene (regnet fra nord) Skauvøya, Agerøya, Justøya, Krakøya, Helleøya, Agerøya, Furøya og Kalvøya frem til Herdø, videre Blikksundet innenfor Indre Tronderøya og Bjørnholmen ut Blikkfjorden, mellom Steinsøya og Sandøya til Gamle Helleisund. Herfra går leia mellom Helleøya og Grimsøya, ut Avenesfjorden, rundt Narvigtangen og gjennom Ramsøysundet innenfor Ramsøya til Ulvøysund mellom Indre og Ytre Ulvøya, lengst sør i Lillesand kommune. Blindleia er idyllisk, stedsvis trang, og det er betydelig hyttebebyggelse langs strendene.

- Smal stedsforståelse
 - «Historisk led»
 - Leia langs vardene fra Justøya til Ulvøysund
- Bred stedsforståelse
 - Et kulturlandskapsområde
 - Fra Ulvøysund til Lillesand som inkluderer fjorder og øyer.

Verdier

Blindleias verdigrunnlag baseres både på historiske verdier, verdier i nåtid og fremtidige verdier. Det omfatter verdier både knyttet til økonomisk virksomhet, rekreasjon og fritidsaktivitet, miljø- og kulturminner og mer eksistensielle verdier knyttet til estetikk, opplevelse og tilfredshet.

Det er ulike måter å gjøre denne typen kategorisering av verdier på som har ulike former formål som utgangspunkt (Ostrom, 2010; Menon, 2017).

For å håndtere de ulike verdidimensjonene i en kartlegging av hvilke verdier som er i spill i debatten om Blindleia, velger vi å skille mellom materielle verdier på den ene siden og immaterielle verdier på den andre siden. Materielle verdier omhandler slike ting som fysiske strukturer, naturelementer, kulturminner, miljø og ressurser. Immaterielle verdier omhandler slike ting som ikke er fysiske eller nødvendigvis synlige som objekter som for eksempel tradisjoner, historier, opplevelser, følelser, inntrykk ol.

Både materielle og immaterielle verdier kan igjen ha ulike formål som også er med på å strukturere hvordan vi kan kartlegge verdigrunnlaget for Blindleia. Verdiene kan være økonomiske i den forstand at de kan kapitaliseres enten som ressurser eller som en symbolsk merkevare. De kan være universelle i den forstand at de er tilgjengelig for «alle» og dermed vanskelig kan omsettes som en vare med knapphet som f.eks. etiske og estetiske verdier. De kan være rekreative verdier i den forstand at de handler om ulike menneskers psykiske og fysiske velvære og helse, og det kan være eksistensielle verdier i den forstand at de omhandler menneskers identifisering, opplevelse av tilhørighet og som et uttrykk for stolthet. Vår kartlegging av hvilke verdier som er i spill i Blindleia tar utgangspunkt i disse verdikategoriene.

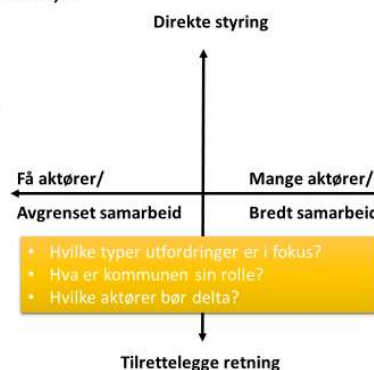

Styringsroller og plantyper

Det er ulike måter å håndtere de utfordringene for hvordan man kan utvikle Blindleia basert på drøftingen av ulike former for verdigrunnlag. I utgangspunktet vil en kommune måtte ta stilling til to viktige dimensjoner med hvordan man vil forholde seg til utviklingsarbeidet, mao. hvordan kommuner ønsker å fylle rolle som utviklingsaktør (Normann & Vasstrøm, 2014). Den ene dimensjonen handler om (pro)aktiv kommunen ønsker å være i spennet mellom å ta hånd om planleggings og utviklingsarbeidet gjennom direkte styring i form av å definere konkrete mål, utforme handlingsplaner, prioritere tiltak og implementere tiltakene, eller å ha en mer tilbaketrukket rolle gjennom reguleringer og stimulerings tiltak overfor andre utførende aktører i privat næringsliv og det sivile samfunn. Den andre dimensjonen handler om deltakelse i planlegging der kommunen kan legge til rette for en prosess i spennet mellom å involvere få aktører (f.eks. kun valgte politikere og kommunens egen administrasjon) og å involvere ulike interesseaktører og befolkning på bred basis i prosessen. Dette handler i stor grad om spennet mellom planleggingens effektivitet og legitimitet (ref. Vasstrøm, et al. 2018).

Kommunen som utviklingsaktør

- Politisk-strategisk utviklings- og planarbeid
 - Territorielt eller sektorielt
 - Fokuset: Næringsutvikling og bedriftsattraktivitet
 - Generelt: Bostedsattraktivitet
- Styringsroller
 - Mer eller mindre formell styring
 - Mer eller mindre definert mål
- Samarbeidsnettverk
 - På tvers av sektorer i kommunen
 - Med næringsliv
 - Med innbyggere og frivillig sektor
 - Med stat/region

En tredje dimensjon som også må vurderes er i hvilken grad temaet skal avgrenses og defineres som plantematikk og derav hvilken type planarbeid det er som skal iverksettes. Fra andre tilsvarende eksempler på utviklingsprosesser der utvikling i form av næringsutvikling, reiselivssatsing, destinasjonsutvikling møter andre verdigrunnlag i form av natur og kulturforvaltning og bevaring, ser vi ulike former for løsninger når det kommer til avgrensning av plantematikk og valg av planformer. I Vesterålen har man f.eks. laget en destinasjonsplan for området som fokuserer på ulike utfordringer og muligheter for å utvikle området som reiselivsmål (ref. Vesterålen reiseliv, 2017). I Listerregionen som også arbeider med reiseliv som et sentralt tema, har man valgt å gjøre dette innenfor en bredere strategisk næringsplan (ref. Listersamarbeidet, 2015), mens i Valdres som er et område som har tilsvarende utfordringer har man valgt å gjøre dette innenfor rammene av en helhetlig plan for landskapsområdet som både fokuserer på reiselivsutfordringer, næringsutfordringer, mens også utfordringer i relasjon til miljø, bærekraftighet og bevaring (ref. Valdres regionstyre, 2017).

Hvordan håndtere dette gjennom planer?

- Plan for reiselivsutvikling
 - Tar for seg turisme/reiseliv som næring og legger strategier for hvordan skape vekst i besøksnæringer/opplevelsesnæringer
- Næringsplan
 - Tar for seg kommunens samlede næringsliv og legger strategier for kommunens verdiskaping og sysselsetting
- Helhetlig strategisk plan for bærekraftig utvikling
 - Tar for seg den helhetlige utviklingen av samfunnet og legger strategier for hvordan kommunen skal være et godt sted for å bo og arbeide
 - a) Kommuneplan (hele Lillesand)
 - b) Områdeplan (f.eks. Blindleia som landskapsområde)

Vi ser for oss at mulige planformer for en fremtidig plan for Blindleia kan være for det første, en plan for reiselivsutvikling som er avgrenset til turisme/reiseliv og hvordan denne næringen kan utvikles i Blindleia for å skape vekst i besøksnæringer/opplevelsesnæringer. For det andre kan fokuset utvides noe til en næringsplan, enten for Blindleiaområdet eller for hele Lillesand, der reiseliv betraktes som en av mange næringer som bør utvikles. For det tredje kan det tas sikte på å lage en mer helhetlig strategisk plan for bærekraftig utvikling av landskapsområdet som setter de ulike verdiperspektivene i sammenheng og lager en plan som balanserer ulike hensyn opp mot hverandre og drøfter de ulike tålegrensene som ulike former for aktivitet vil stå overfor. Dette kan enten gjøres som del av en kommuneplan for Lillesand, eller som en mer avgrenset områdeplan for den «brede» definisjonen av Blindleia.

3 Prosjekt prosess og funn

Det har vært gjennomført ulike samlinger i prosjektet med deltakelse fra ulike aktørgrupper i Lillesand.

Tabell 1: Aktiviteter og deltakere i prosjektet

Dato	Aktivitet	Deltakere	Tema
22.09.17	Møte med kommunen	Trude Jacobsen Trond Are Gjone	Prosjekt formål
23.11.17	Fokusgruppeintervju	Arne Thommasen (ordfører - H)	Blindleia: Særegenheter og verdier

Agderforskning

	Administrasjon og politikere Lillesand kommune	Arne Guldbransen (Leder planutvalget FrP) Oddbjørn Kylland (Formannskapet – SP) Esben Gundersen (Arealplanlegger) Guri Ulltveti Moe (Rådmann) Trond Are Gjone (Leder Lillesand Vekst) Dianna Sikveland (Turistinformasjonen) Hege Kristin Martinsen (VAFK/AAFK)	Eksisterende utfordringer Fremtidige muligheter
23.11.17	Fokusgruppeintervju Interesseaktører og lokalbefolkning Lillesand kommune	Bjørnar Heldal Richard Modalen Thomas Pindard Beate Töpher Agnete Eriksen Hege Martinsen Tor Asbjørn Hansen Håkan Jakobsen Asbjørn Olsen Dianna Sikveland	Blindleia: Særegenheter og verdier Eksisterende utfordringer Fremtidige muligheter
21.03.18	Intervju	Trude Jakobsen (kommunaldirektør Teknisk sektor)	Blindleia: Særegenheter og verdier Eksisterende utfordringer Fremtidige muligheter
24.04.18	Dialogseminar Åpen invitasjon	Anne Berit Repstad Espen Lia Richard Modalen Tor Weatherstone Asbjørn Olsen Arild R. Syvertsen Geir Håbesland Peter Widner Trond Are Gjone Augusta Kvernberg Roar Svarstad	Presentasjon av analyser/funn Erfaringer fra andre steder Hvordan håndtere dette videre i Lillesand/Blindleia?

		Trude Jakobsen Odd Magne Håvemoen Dag Weatherstone Arne Thomassen	

Fase 1: Verdier og utfordringer

I første del av prosjektet inviterte vi til fokusgruppediskusjoner med ulike aktører i kommunen omkring Blindleias særegenheter og verdier, forståelser av utfordringer og muligheter og perspektiver for veien videre. Fokusgruppene ble satt sammen i samarbeid med Lillesand Vekst og Lillesand kommune.

Den første fokusgruppen bestod av flere representanter fra ulike posisjoner i den kommunale administrasjonen, samt rådmann, ordfører og politikere fra ulike partier. I tillegg deltok en representant fra fylkeskommunen som har jobbet med Uthavner langs Sørlandskysten. Den andre gruppen ble satt sammen av aktører fra næringsliv, reiseliv, innbyggere, hytteeiere og lag og foreninger. Det ble sendt invitasjoner til flere aktører enn de som deltok, men det var ikke alle som svarte og noen meldte avbud.

Fokusgruppeintervjuene gir ikke et representativt utvalg av meninger om Blindleia. Formålet med disse intervjuene og gruppediskusjoner var å få flere aktører i tale samtidig og dermed finne både ulikheter og likheter i deres syn på Blindleia.

I løpet av to timer ba vi hver gruppe om å svare på og diskutere følgende spørsmål:

- Hva er Blindleia sine særegenheter og verdier?
 - Finnes det en tålegrense for disse verdier?
- Hvilke typer utfordringer oppstår i Blindleia?
 - mellom hvilke interesser?
- Hva er bærekraftig utvikling av Blindleia?
 - Hva er mulighetene?
 - Hva er viktig å bevare?
- Hvem er de viktigste aktører for å utvikle og ivareta Blindleia?

Det var mange gode diskusjoner og perspektiver i spill. I det følgende presenteres noen av funnene fra diskusjonene i fokusgruppene i relasjon til det konseptuelle rammeverket.

Verdier i Blindleia

Blindleias verdi	Økonomisk bruksverdi	Universell verdi	Rekreasjonsverdi
Materiell	<ul style="list-style-type: none"> - Eiendomspriser (hyttepriser) - (natur)havner - Små skala jordbruk - Fiske/oppdrett - Infrastruktur 	<ul style="list-style-type: none"> - Kulturmiljøer (uthavner) Kulturlandskap - Fremvoksende arkitektur (nyere hytter) - Naturmiljø og dyreliv 	<ul style="list-style-type: none"> - Skjerming fra vær og vind - Gode steder å bo og ferdes – - Sikkerhet i båt - Fiskemuligheter (hummer, etc.)
Immateriell	<ul style="list-style-type: none"> - «Merkevare» - Opplevelser - Potensiell ressurs for turisme og reiseliv 	<ul style="list-style-type: none"> - Stillhet - Landskapets skjønnhet og idyll 	<ul style="list-style-type: none"> - Ro og fred - «Sykt fint»

I denne tabellen har vi trukket frem gjentakende temaer fra fokusgruppene og kategorisert disse i hhv. materielle og immaterielle verdier og økonomiske, universelle og rekreative verdiperspektiv.

Eksistensiell verdi Identitet og tilhørighet	
Historisk: <ul style="list-style-type: none"> - Historie (uthavner, maritim kultur) - Naturressursbasert livsgrunnlag: idealet om selvberging og forsyning 	
Nåtidige: <ul style="list-style-type: none"> - Eksklusivitet (merkevare og kjendisfaktor) - Bærekraftig livsstil - Moderne miljøforståelse 	

Denne tabellen viser tema som knyttet seg til identitet og tilhørighet og den eksistensielle verdi av Blindleia som kom frem i fokusgruppeintervjuene. De er både immaterielle og relatert til følelser og historie, men også koblet til stedets materielle utforming og daglig praksis. Vi har valgt å dele disse inn i

fire ulike typer av verdier to historiske og to nåtidige. Som vi ser handler den historiske eksistensielle verdi om Blindleias marine historie og koblingen til uthavnene og det livet som ble levd i landskapet. Dette kobles også til fortellinger om hvordan livet var på holmer og skjær og stolthet over byggingen av småsamfunn langs kysten. Den eksistensielle verdien som knytter seg til en mer nåtidig forståelse av området handler på den ene siden om at man er stolt over å bo på en eksklusiv plass, som er meget ettertraktet og har en viss kjendisfaktor. På den andre siden handler den eksistensielle verdien om en fortelling om at man bor en plass hvor man kan høste av naturens ressurser, man kan finne roen i landskapet – og dermed knyttet til en moderne «grønn» livsstil og stedsidentitet.

Disse tolkninger av fokusgruppe intervjuene gir ikke et fullstendig bilde av verdiene i Blindleia, men de kan danne et viktig grunnlag og skape bevissthet om hvilke verdier som er i spill når fremtiden til Blindleia skal drøftes og planlegges på lang sikt.

Utfordringsbildet i Blindleia

I det følgende vil vi trekke fram hvilke utfordringer som ble diskutert på de to fokusgruppeintervjuene. Vi har kategorisert fem kjerneutfordringer fra intervjuene og analyserte hvilke faktorer som ble ansett for å påvirke disse utfordringene og hvilke konsekvenser de har for Blindleias verdier. Til slutt peker vi på hvilke tilnærminger og typer av planer en kommune kan ta for å adressere disse utfordringene.

De neste tabellene presenterer disse fem utfordringer sammen med: faktorer som kan påvirke utfordringen, hvilke konsekvenser det kan få for ulike verdier og mulige planleggingstilnærminger.

Tilgjengelighet

Utfordring	Faktorer	Konsekvens	Tilnærming
Tilgjengelighet Offentlig eller privat	<ul style="list-style-type: none"> • Barrier for dagligbruk og ferdsel • Tilgang og infrastruktur (stier, brygger, båt) • Mangel på tilrettelagte opplevelser og organiserte aktiviteter • Transport, infrastruktur og servicetjenester 	Reduksjon av bruksverdi, rekreasjonsverdi og Eksistensiellverdi	Strategisk Områdeplan - F.eks. utbygging av infrastruktur – stier, brygger, etc. Destinasjons – og produktutvikling - F.eks tilrettelegging for opplevelse, service, attraksjoner, bygg, etc.

Sesongvariasjon

Utfordring	Faktorer	Konsekvens	Tilnærming
Besøksnærings sesongvariasjon	<ul style="list-style-type: none"> • Stort press i en kort sommersesong • Landskapsslitasje og redusert bokvalitet • Liten produkt- og servicebredde • Få tilbud og lite aktivitet resten av året 	Reduksjon i økonomisk bruksverdi og universell verdi	Strategisk næringsplan - f.eks. innovasjon, entreprenørskap i form av finansiering, nettverksutvikling og bedriftsstøtte Destinasjonsplan og produktutvikling - F.eks. etablere nye attraksjoner og opplevelsestilbud

Bruksmønstre i endring

Utfordring	Faktorer	Konsekvens	Tilnærming
Hyttenes bruksmønstre i endring	<ul style="list-style-type: none"> • Økende priser – andre typer eiere (avstand til, andre mulige feriesteder) • Mindre bruk av hytter - Kortere sesong 	Reduksjon av bruksverdi	Strategisk områdeplan F.eks.: andre typer reguleringer av areal/markedet?

Nedbygging av landskapet

Utfordring	Faktorer	Konsekvens	Tilnærming
Nedbygging av landskapet	<ul style="list-style-type: none"> • Saksorientert «småskrittspolitik» • Utbyggingspress/ • Privatisering 	Reduksjon av universelle landskapsverdien, rekreasjonsverdien og merkevareverdien	Strategisk områdeplan F.eks. arealregulering?

Landskapspleie

Landskaps- og kulturminne-skjøtsel	<ul style="list-style-type: none">• Bevaring av særegne kulturmiljø• Bruk av beiteressurser• Omsorg for landskapet• Tilhørighet og tilknytning til området	Reduksjon av rekreasjonsverdi og merkevareverdi	Strategisk områdeplan F.eks. arealplanlegging, midler til skjøtsel, offentlige-private avtaler
---	---	---	--

Oppsummering av lokale utfordringer

- Stor enighet om både verdier og utfordringer
 - Få konflikter mellom ulike aktører og politikere
- Behov for planer for steds- og næringsutvikling og landskapsforvaltning for Blindleia området
- Forankring og ansvar?
 - Hva er kommunens rolle?
 - Skal andre aktører være med (næringsliv, innbyggere, lag og foreninger)?

Gjennom intervjuene fant vi at det var relativt stor enighet om Blindleias verdier og eksisterende utfordringer. Det var også generell enighet om at kommunen bør ta en tilretteleggende rolle og involvere et bredt utvalg av aktører for å lage en langsiktig plan for området. En slik plan ville kunne belyse utfordringer på ulike tematiske områder nærmere – og strategisk utrede muligheter og begrensninger for videre utvikling av Blindleia som landskaps-, kultur- og boområde.

Funnene fra denne første delen av prosjektet ble presentert på et åpent dialogseminar i Lillesand.

Fase 2: Dialogseminar

Det ble invitert til et åpent Dialogseminar i Lillesand 24. april kl. 17-20 på Hotel Norge. Det ble sendt invitasjon til alle som hadde deltatt (og vært invitert) til fokusgruppeintervjuene. Det ble sendt invitasjon til kommunens administrasjon og politiske partier og utvalg. I tillegg hjalp Lillesands-posten med en redaksjonell omtale av prosjekt og seminar en uke før seminaret som del av informasjonsspredningen av arrangementet. Her ble det også direkte invitert til dialogseminaret for alle interesserte. Det møtte 15 deltakere.

Formålet med seminaret var å presentere funn og skape et rom for gruppearbeid hvor interesserte innbyggere, næringsliv, politikere og administrasjon kunne diskutere hvilke tematiske utfordringer og muligheter som burde prioriteres og hvordan kommunen kunne tilnærme seg problemstillingen – og hvem andre som burde involveres.

Dialogseminar

17.00-18.00: Velkommen og Presentasjon

- Blindleia - Verdier, utfordringer og muligheter
 - Prosjektets ramme og formål
 - Presentasjon av lokal kunnskap
- Planlegging – rammer, prosess og aktører
 - Erfaringer fra andre landskapsområder

18.00-19.00 : Gruppearbeid

- Hvilke utfordringer og muligheter bør det jobbes videre med – hvordan – og hvem skal involveres?

19.00-20.00: Presentasjon av gruppens prioriteringer

- Oppsummering
- Perspektiv for veien videre

Bakgrunn for prosjekt og seminaret i dag

- Bærekraftig utvikling av Blindleia?
 - Hvilken og «hvem sin» utvikling?
 - Hvilke verdier er viktige – og er det grenser for utvikling?
 - Hvilke konflikter og utfordringer oppstår mellom ulike interesser og verdier?
- Hvilke grep kan kommunen ta?
 - Hva har andre kommuner og regioner gjort?
- Innspill til hva som bør prioriteres – og hvem som bør involveres?

Presentasjonen ble innledet med bakgrunnen for prosjektet og det konseptuelle rammeverket (se ovenfor). Deretter ble funnene fra første fase presentert. Presentasjonen ble avrundet med tre eksempler fra andre regioner som på ulike måter har jobbet med landskapsverdi og lokal utvikling: reiselivsplan (Vesterålen), strategisk næringsplan (Lister) og tematisk regionplan for et større landskapsområde (Valdres).

Deretter ble det åpnet for spørsmål – før vi presenterte gruppearbeidet:

Gruppearbeid

Dere får 45 min. til å jobbe med tre hovedspørsmål:

- Hvilke utfordringer og muligheter bør Lillesand ta tak i?
 - Hvilke utfordringer eller muligheter er viktigst?
 - – prioriter de tre viktigste.
- Hvordan skal det gjøres?
 - Hvilke typer plan eller prosesser bør påbegynnes?
 - – prioriter de tre viktigste
- Hvem skal være med?
 - Hvilke aktører (kommune, næringsliv, innbyggere, hytteeiere, andre?) er viktige for å sikre fremdrift, utvikling og legitimitet?

Presenter en oppsummering av de tre punkter for salen.

Det ble dannet 4 grupper som jobbet i ca. 45 min. Deretter presenterte hver gruppe sine prioriteringer. Disse er direkte gjengitt i følgende tabeller.

Gruppe 1		
Hvilke utfordringer og muligheter?	Hvordan skal det gjøres?	Hvem skal være med?
<ul style="list-style-type: none"> • Landskapspleie • Tilgjengelighet • Kunnskap 	<ul style="list-style-type: none"> • (Tema) Områdeplan • Styrke kunnskap • Plan for Reiseliv/Hyttebygging som gir varige arbeidsplasser • Reservat (natur/miljø/dyr) 	<ul style="list-style-type: none"> • Lag og foreninger • Administrasjon • Bystyre • Næringsliv • Gründere • Kapitel

Gruppe 2		
Hvilke utfordringer og muligheter?	Hvordan skal det gjøres?	Hvem skal være med?
<ul style="list-style-type: none"> • Beholde fastboende og det pittoreske • Nedbygging av strandsonen • Utvikle Lillesand som helårs turist destinasjon • Tilgjengelighet 	<ul style="list-style-type: none"> • Boplikt • Landskapsvern • Deltakelse • Spisse helårskonseptet • Lillesandskonferanse 	<ul style="list-style-type: none"> • Forskningsmiljø og PR byråer • Verven (kystkultursenter) • Seilforening • Historielaget • Naturvernforbundet • Kommune og Stat

Gruppe 3		
Hvilke utfordringer og muligheter?	Hvordan skal det gjøres?	Hvem skal være med?
<ul style="list-style-type: none"> • (Kort) Sesong – (mye bestemt av skoleferie) • Tilgjengelighet (til øyer og skjær) • Økonomi (for lite oppsyn) 	<ul style="list-style-type: none"> • Total forvaltningsplan • Kommune(del)plan for Blindleia 	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunen er premiss leverandør og må koordinere og tilrettelegge • Politisk styrt – administrativt gjennomført • Fylke • Grunneiere • Næring

Gruppe 4 (litt annen inndeling på gruppearbeidet)		
Hvilke muligheter?	Utfordringer?	Hvordan skal det gjøres? Hvem skal være med?
<ul style="list-style-type: none"> Fokus på vekst og tilpasning for bruk og næringsutvikling Tilgjengelighet for rekreasjon og severdighet: Landskap og Uthavner Selge opplevelser og legge til rette for flere båthavner for folk flest Gi tillatelse for å utvide hytte med ekstra soverom Utnytte de gamle fortøyningssteder i og ved uthavnene med turistrelatert overnatting/events/guiding/kulinærisk/maritim opplevelse 	<ul style="list-style-type: none"> Skjøtte kulturlandskapet Organisere rydding/økonomi Manglene turistkontor som kan informere og selge opplevelser i Blindleia Vedlikehold av Blindleia: de hvite vardene, staker og båtmerker for sikker seilas Tilgjengelig gjøre for hyttebygging ut mot Blindleia/lempe på 100 m. regelen. 	<ul style="list-style-type: none"> Støtte opp for personer som ønsker å starte næring i Blindleia

På grunnlag av dette kan vi trekke ut følgende elementer som ser ut til å være viktige for den videre utviklingen av Blindleia:

Tilgjengelighet står som en sentral utfordring for alle fire grupper. Tilgjengelighet handler på den ene siden om hvordan det kan *tilrettelegges for rekreative opplevelser* i Blindleia. Her trekkes det frem ideer om hvordan det kan skapes flere nye opplevelsesnæringer, perspektiver om utleie av båter/kajak, men også om muligheten for offentlig støttet rutetrafikk (i.e. rutebåten «Øya») eller badebåter. Tilgjengelighet handler også om hvordan kommunens *fysiske planlegging*, i samspill med skjærgårdsforvaltningen, kan sikre allmenheten god tilgang til attraktive områder i Blindleia. Her handler det om å sikre at det finnes allmenningsbrygger, utvikling av stier/turløyper i området, tilrettelegging for overnattingsplasser på øyer, ol.

Det andre punktet som går igjen i alle fire grupper er *landskapspleie og skjøting av kulturlandskapet*. Gruppearbeidet viser (i likhet med fokusgruppene tidligere omtalt) at selve *forvaltningen* av Blindleia området er viktig for alle aktører. Det handler både om å sikre miljø- og landskapspleie for å ta vare på dyreliv og planter og det åpne landskapet i Blindleia. Samtidig handler det om omsorg og vedlikehold for kulturlandskapet, som f.eks. merking av varder, gamle fortøyningssteder og å sikre en bevaring av de pittoreske trehusområder og kulturlandskap som finnes i området. Her nevnes det fra flere grupper at det bør ses på *alternative økonomiske modeller og nye typer samarbeid* for hvordan en slik landskaps- og kulturpleie kan sikres over tid.

Det er flere grupper som trekker frem *utfordringen med en kort turistsesong* i Blindleia. Hyttene som i hovedsak er sommerhus, blir ofte brukt få uker i sommerferien og det er pr. i dag lite utleie av sommerhusene. Det er flere

grupper som peker på at det er nødvendig å utvide sesongen og utvikle Lillesand og Blindleia til en «helårsdestinasjon». Det krever at det tenkes nytt rundt utviklingen av området og at det skapes grunn for næringsaktivitet i flere måneder av året. Noen grupper mener det bør tilrettelegges for utvidelse av eksisterende hyttebebyggelse, mens andre mener det bør reguleres for ny utbygging i visse soner i Blindleiaområdet. Samtidig peker flere av gruppene på at nedbygging av strandsonen vil forringe landskaps- og rekreasjonsverdiene.

Det er i dette skille mellom perspektiver om økt tilgjengelighet, flere hytter og reiselivsutvikling (m. nye arbeidsplasser) møter *dilemmaer i forhold til bevaring* av det pittoreske kulturlandskap og landskapsvern. Spørsmålet er om det går an å utforme planer som klarer å balansere disse ulike hensynene på en forenelig måte.

Gruppearbeidet (så vel som fokusgruppene) viser at aktørene i Lillesand mener det er et behov for å utforme en plan for Blindleia området. Flere grupper trekker frem at det bør være *en større områdeplan med tematiske inndelinger*, og at det er behov for mer kunnskap innenfor disse. Et annet gjentakende perspektiv er utformingen av *en form for reiselivs- eller destinasjonsplan* for Blindleia som kan sette fokus på hvilke utfordringer og muligheter næringsrelatert virksomhet står over for og hvilke behov det er for næringsstøtte og kunnskap.

Dialogseminaret (og fokusgruppene) viser at det er *et stort fokus på involvering* av et bredt utvalg av aktører i en slik planprosess. Alle gruppene understreker at det er *kommunen som planansvarlig og demokratisk organ* som må legge til rette for en slik prosess. Samtidig viser gruppene at både innbyggere, lag og foreninger, og næringsliv bør involveres både for å skape mer kunnskap, forankring og legitimitet for en slik plan.

4 Veien videre

Prosjektet viser at det er mange ulike interesser og verdier i spill i landskapsområdet Blindleia. Disse verdiene og interessene har både materielle og immaterielle koblinger, og kan deles inn i økonomiske, universelle, rekreative og eksistensielle kategorier. Derfor er også mulighets- og utfordringsbildet for Blindleia på lang sikt komplekst. På den ene siden anses reiseliv og hyttebygging for en mulighet til å skape flere varige arbeidsplasser, på den andre siden diskuteres det også hvordan det vil påvirke landskap og tilgjengelighet på sikt.

De utfordringene som trekkes frem av lokale aktører i begge faser av prosjektet er spesielt *tilgjengelighet* – og dermed tilrettelegging av både opplevelser og sikring av allmenne tilgjengelige områder/arealer. Dernest er det *sesongvariasjon* og hytteeierens bruk og koblingen til *arbeidsplasser* som blir trukket frem som en utfordring. Til sist er det *landskapspleie og kulturlandskapsforvaltning* som blir trukket frem som viktige verdier som må sikres fremover gjennom bedre forvaltning og nye samarbeid.

Prosjektet viser dermed at hovedutfordringene både har sosiale, økonomiske, og miljømessige aspekter. Planleggingen av et større landskapsområde handler dermed – også sett fra ulike aktører i et lokalt perspektiv - om *bærekraftig utvikling og planlegging*.

Det kan være flere ulike planleggingsstrategier som kan tas i bruk for å adressere dette komplekse landskapet. Vi har i dette prosjektet trukket frem destinasjonsutvikling, næringsutvikling og områdeutvikling som alternative tilnærminger. Funnene fra fokusgruppene og dialogseminaret viser at både et bredt områdeutviklingsgrep og et noe smalere destinasjonsutviklingsgrep kan være to komplementerende planleggingsperspektiver for Blindleia. Det første kan fokusere på tematiske områder i forhold til landskap, kultur og ulike typer bruk av areal, mens det andre kan fokusere mer på næringsaktivitet, markedsføring og merkevarebygging.

Dialogseminaret viser at alle gruppene mener at kommunen bør involvere en lang rekke av aktører i en slik type planlegging for å skape forankring og for å få inn nødvendig kunnskap om muligheter og utfordringer knyttet til bruk og ivaretagelse.

Kommunen som forvalter og demokratisk styringsorgan kan velge å ta flere ulike styringsroller i en slik prosess. De kan velge å legge fast retningslinjer og formål med planen før de involverer flere aktører i prosessen. Eller de kan åpne opp en arena for medvirkning hvor det kan komme flere innspill til formål og planstrategi.

Planlegging av et område med flere komplekse tematikker er krevende og tar tid. Samtidig er det avgjørende for forankringen og legitimiteten at mange aktører føler et eierskap til planen og planprosessen og ønsker å bidra i prosessen.

Vi vil avslutningsvis gi tre anbefalinger på grunnlag av forprosjektet:

- 1) Den videre prosessen bør avklare omfanget og kompleksiteten i den kommende utviklingsprosessen. Hva slags plan trengs for å utvikle et bærekraftig Blindleia?
- 2) Det bør organiseres en utviklingsprosess/planprosess som ivaretar ulike interesser, åpner for bred deltakelse og er mobiliserende for hele befolkningen. Hvem skal sørge for og ta ansvar for utviklingen av Blindleia?
- 3) Prosessen som legges bør være kunnskapsbasert på en slik måte at ulike former for kunnskap om verdier, utfordringer og muligheter ligger til grunn for planleggingen. Hva skal Blindleia være og bli?

Referanser

- Axelsson, R., Angelstam, P., Elbakidze, M., Stryamets, N., & Johansson, K.-E. (2011). Sustainable development and sustainability: Landscape approach as a practical interpretation of principles and implementation concepts. *Journal of Landscape Ecology*, 4(3), 5-30.
- Bosworth, G., Annibal, I., Carroll, T., Price, L., Sellick, J., & Shepherd, J. (2015). Empowering Local Action through Neo-Endogenous Development; The Case of LEADER in England. *Sociologia ruralis*, 56(3), 427-449.
- Counsell, D., & Houghton, G. (2006). Sustainable development in regional planning: The search for new tools and renewed legitimacy. *Geoforum*, 37(6), 921-931. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.geoforum.2006.02.001>
- Cowell, R., & Owens, S. (2006). Governing space: planning reform and the politics of sustainability. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 24(3), 403-421.
- Frank, A., & Marsden, T. (2016). Regional spatial planning, government and governance as recipe for sustainable development? In *Research in Rural Sociology and Development* (pp. 241-271): Emerald.
- Listersamarbeidet (2017) *Strategisk næringsplan 2015-2017. Revidert strategisk næringsplan*.
- Meadowcraft, J. (2007). Who is in Charge here? Governance for Sustainable Development in a Complex World. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 9(3-4), 299-314. doi:10.1080/15239080701631544
- Menon (2017) *Verdien av kulturarv. En samfunnsøkonomisk analyse med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljøer*. Menon-publikasjon nr. 72/2017. Oslo: Menon Economics.
- Nielsen, K. A. (2010). *A new agenda for sustainability*: Ashgate Publishing, Ltd.
- Normann, R. H., & Vasström, M. (2012). Municipalities as governance network actors in rural communities. *European planning studies*, 20(6), 941-960.
- OECD. (2006). *The new rural paradigm: Policies and Governance*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Ostrom, E. (2010) Beyond Markets and States: Polycentric Governance of Complex Economic Systems. *The American Economic Review*, 100(3), 641-672.
- Ray, C. (2006). Neo-endogenous rural development in the EU. In P. Cloke, T. Marsden, & P. Mooney (Eds.), *Handbook of rural studies* (pp. 278-291). London: Sage Publications.
- Shucksmith, M. (2010). Disintegrated Rural Development? Neo-endogenous Rural Development, Planning and Place-Shaping in Diffused Power Contexts. *Sociologia ruralis*, 50(1), 1-14.
- Temenos, C., & McCann, E. (2012). The Local Politics of Policy Mobility: Learning, Persuasion, and the Production of a Municipal Sustainability Fix. *Environment and Planning A*, 44(6), 1389-1406. doi:10.1068/a44314
- Termeer, C. J., Dewulf, A., Breeman, G., & Stiller, S. J. (2015). Governance capabilities for dealing wisely with wicked problems. *Administration & Society*, 47(6), 680-710.
- Valdres regionstyre (2017) *Valdres natur- og kulturpark. Avtale 2017-2017. Ein ti-årig plan for lokalsamfunnsutvikling i Valdres*.
- Vasström, M. (2014). Rediscovering nature as commons in environmental planning: new understandings through dialogue. *International Journal of the Commons*, 8(2).
- Vasström, M., & Lysgård, H. K. (2015). Planning for Sustainability: Between Risks and Lifeworlds. In *Higher Education in a Sustainable Society* (pp. 127-143): Springer International Publishing.
- Vasström, M., Lysgård, H.K., Haaland, H. og Cruickshank, J. (2017) *Legitimitet for bærekraftig regionalutvikling. Erfaringer fra Listerregionen*. Prosjektrapport nr. 4/2017. Kristiansand: Agderforskning.
- Vesterålen Reiseliv (2017) *Vesterålen mot 2025. Revidert rapport for fase 1 i reisemålsutviklingsprosessen*.

Fou-informasjon

Tittel

Oppdragets tittel Bærekraftig utvikling i Blindleia – Planpraksis, premisser og perspektiver

Prosjektleder Hans Kjetil Lysgård

Forfattere Mikaela Vasstrøm, Hans Kjetil Lysgård,

Oppdragsgiver Regionale Forskningsfond Agder

Rapport type For-prosjektrapport

Rapport nr x/2018

ISSN-nummer

Tilgjengelighet til rapporten Planlegging, Landskap, Bærekraft, Verdier, Deltakelse

Agderforskning AS
Post- og besøksadresse:
Kristiansand:
Gimlemoen 19
4630 Kristiansand, Norway

Tel: +47 480 10 520
Epost: post@agderforskning.no

<http://www.agderforskning.no>